

אגף תכנים, תוכניות,
הכשרה והשתלמויות

תשעה באב – איך זה קשור אלינו¹

פעילות לחט"ב – חט"ע

סיפור עתיק ללא מקור, יודע לספר על מפגשו של נפוליאון עם העם היהודי דווקא בט' באב. על פי אותו סיפור, הגיע נפוליאון לבית כנסת מט לנפול באחת העיירות, ופגש שם יהודים יושבים על הרצפה וממריים בבכי. "מדוע אתם בוכים?" שאל המצביא הגדול. "אנו בוכים על בית המקדש שחרב," השיבו המקוננים. "לפני כמה זמן חרב אותו בית מקדש?" הוסיף המצביא להקשות. התשובה הכתה אותו בתדהמה: "לפני למעלה מ-2,000 שנים." נפוליאון הגיב במילים אלו: "רק עם שיועד לבכות על עברו לאחר זמן כה ממושך יוכל לשרוד גם את העתיד הקשה ביותר."

- מה דעתכם על תגובתו של נפוליאון? מה הפתיע אותו?
- עם מה בדבריו אתם מזדהים?
- דמינו ביקור של נפוליאון בישראל של היום. כיצד לדעתכם היה מגיב?

צפו [בסרטון על תשעה באב](#).

- מה חידש לכם הסרטון? מהי החשיבות שבזיכרון החורבן?
- האם תשעה באב הוא יום משמעותי לבניית זהות אישית או זהות לאומית משותפת? פרט.
- מה ביום זה יכול להיות רלוונטי לימינו?

¹ הפעילות מבוססת על [מאמר](#) של הרב חגי גרוס "תשעה באב"

הלכות תשעה באב

מטבעות של מנהג ומעשה

אנחנו, בדורנו, איבדנו את היכולת לבכות על עבר רחוק כל כך. אבדה לנו הרגישות הלאומית להתאבל על חורבנם של סמלים. ואולי אלו הצרות הרבות אשר היו מנת חלקנו בדור האחרון אשר זיכרונם ההיסטורי הצורב מקהה ומחליש זיכרונות רחוקים יותר. אולם, היהדות השכילה לצקת לתוך הסמלים מטבעות של מנהג ומעשה כדי לחנך אותנו לחזור ולהתמודד כל שנה מחדש עם הטרומה.

מגילת איכה

על פי חז"ל, מגילת איכה נתחברה על ידי ירמיהו הנביא אשר חזה במו עיניו במראות החורבן הקשים. ירמיהו, אשר ליווה את הגולים במסעם הארוך והקשה לגלות, ראה מראות של הרג, ביזה, אונס ומוות. קריאתה של מגילת איכה מחזירה אותנו באחת לתמונות האימה של חורבן הבית.

מנהגי אבלות

חז"ל תקנו מנהגי אבלות מודרגים עד לשיא והוא ט' באב. מנהגי האבלות מקבילים למנהגי האבלות אותם נוהג יהודי במות קרוב משפחה. שלושת השבועות שלפני הצום, מי"ז בתמוז, מקבילים לאבלות החודש, אז נהוג לא להסתפר או להתגלח. ט' הימים שמר"ח אב מקבילים למנהגי השבעה, שבהם לא מכבסים, לא מתרחצים, לא אוכלים בשר ויין. השיא הוא ט' באב עצמו, אשר בו נוהג הצום. הליכה בדרך זו מכניסה את היהודי בהדרגה לאווירה עצובה וקודרת ומסייעת בחשבון נפש פרטי, וכאשר כל העם נוהג בצורה זו, אף בחשבון נפש לאומי.

סעודה מפסקת

גם בסעודה המפסקת קיימים סממנים חזקים של אבלות. על פי ההלכה אין לאכול בה יותר משני תבשילים כדי לא להפוך את הסעודה לסעודת גורמה עשירה. כמו כן, נוהגים לאכול ביצים קשות שהוא מאכל אבלים ויש רבים הנוהגים לטבול את הביצים באפר, זכר לחורבן.

- לדעתכם, האם חשוב להתאבל היום על העבר הרחוק? מדוע?
- מה דעתכם, האם בכוחם של מנהגים אלו לשמר זיכרון? לחזק את הקשר אל העבר?
- בית המקדש נחרב בגלל חטאי העם. האם נכון להצטער ולבכות על חורבן הבית או שעלינו להתמקד בתיקון דרכינו? מה צריך להיות מוקד היום לדעתכם?

והיה באחרית הימים

האם בכוחם של מנהגים אלו לשנות זיכרון? לשמר מאורעות בליבנו? לחזק את הקשר אל העבר? לא בטוח. אבל ודאי הוא שבמשך שלושה שבועות מרוכזים בשנה, היהודי שב ומנסה לזכור תפארת שאבדה, תרבות שלמה אשר איננה עוד, ויותר מכל את בית המקדש, אשר היווה מרכז רוחני לעולם כולו אשר חרב. יהי רצון שנחזה בעינינו בהתגשמותם של הפסוקים הנהדרים מספר ישעיהו המתארים את בית המקדש ואת ירושלים במרכז רוחני תרבותי של העולם: "והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' ... ונהרו אליו כל גוים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה'... ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו כי מציין תצא תורה ודבר ה' מירושלים..." (ישעיהו ב).

קינות

במשך השנים נתחברו קינות שונות הקושרות את האבל הלאומי על חורבן הבית עם מאורעות דמים אחרים אשר היו מנת חלקו של עם ישראל בשנות ההיסטוריה האפלות. המנהג הוא לקרוא את הקינות בט' באב בישיבה על הארץ ובבכי. קינות אלו מסייעות לקשור עבר רחוק עם עבר קרוב יותר וממקדות את המחשבות בגורל היהודי הנווד הצפוי לפרעות ולמשיסה.

צום

ט' באב נקבע כיום צום והוא מקביל באורכו ליום הכיפורים. הצום מתחיל עם שקיעת החמה ומסתיים לאחר 25 שעות, בערב שלמחרת. מטרת הצום היא לעורר מחשבות ולא להרפות. הרעב הצובט בבטן נועד לגרום לאדם להרהר על מה ולמה הגיע לנו כל זאת. אולי דרך העינוי הזה נשכיל לזכור ולהתבונן בטעויות העבר ונקבל על עצמנו לתקן אותם לעתיד.

על מה חרבה ירושלים

חורבן ירושלים ובית המקדש היה אירוע משמעותי בתולדות העם היהודי. חז"ל העלו מגוון של אפשרויות בדבר הגורמים לחורבן (יומא ט' ע"ב, שבת קי"ט ע"ב, בבא מציעא ל' ע"א).

- אילו מבין הגורמים הללו נכחים בחברה הישראלית היום?
- אילו גורמים אפשריים לחורבן קיימים בחברה היום ואינם מופיעים ברשימה?
- איזה מהגורמים חמור ביותר לדעתכם?
- הציעו רעיונות לתיקון.

לא חרבה ירושלים
אלא על שדנו בה דין
תורה... ולא עשו
לפנים משורת הדין
[לא שפטו בחמלה]

מקדש שני... מפני
מה חרב? מפני
שהייתה בו שנאת
חינם

לא חרבה ירושלים
אלא בשביל
שביטלו בה
תינוקות של בית
רבן (לא דאגו
לחינוך הילדים)

לא חרבה ירושלים אלא
בשביל שביטלו קריאת
שמע שחרית וערבית
[במקום תפילות עסקו
בבילויים ולא חיפשו
משמעות לחיים]

מקדש ראשון מפני
מה חרב? מפני
שלושה דברים שהיו
בו: עבודה זרה וגילוי
עריות ושפיכות
דמים

לא חרבה ירושלים
אלא מפני שלא
היה להם בושת
פנים זה מזה (לא
התביישו במעשים
לא ראויים)

לא חרבה ירושלים
אלא בשביל שחיללו
בה את השבת

לא חרבה ירושלים
אלא בשביל שפסקו
ממנה אנשי אמנה
[אנשים נאמנים
ואמינים]

לא חרבה ירושלים
אלא בשביל שביזו
בה תלמידי חכמים
[זלזלו בהם]

לא חרבה ירושלים
אלא בשביל שלא
הוכיחו זה את זה
(לא הייתה ביקורת
חברתית ושאיפה
לתיקון)

לא חרבה ירושלים
אלא בשביל שהושוו
קטן וגדול [לא
העריכו השכלה
וניסיון חיים]